

Đelaludina Šukalić, MA
 Filozofski fakultet, Univerzitet u Zenici

UDK 811.163.4*3'373.45
 DOI 10.57136/2744-2500.2022.17.17.31
 Izvorni naučni rad

ANALIZA MORFOLOŠKE I SEMANTIČKE PRILAGODBE IMENIČKIH ANGLICIZAMA SA ODREDNICOM PRIRODNOG RODA U B/H/S JEZIKU

SAŽETAK

Rad se bavi analizom morfološke i semantičke adaptacije imeničkih anglicizama sa odrednicom prirodnog roda. Analiza je rađena na primjerima imenica sa odrednicom prirodnog roda iz *Rječnika anglicizama* autora Ibrahima Čedića (2008). Morfološka prilagodba se analizirala klasifikacijom na nultu, kompromisnu i potpunu transmorfemizaciju. Semantička prilagodba se analizirala u smislu primarne i sekundarne adaptacije. Rezultati ukazuju na potrebu za dodatnim istraživanjem i razumijevanjem kontrastivnih razlika engleskog i B/H/S jezika u smislu upotrebe rodno osjetljivog jezika a, u sklopu toga, i načina na koji anglicizmi doprinose takvoj upotrebi. Ova analiza je od velikog značaja ne samo zbog boljeg razumijevanja procesa i nivoa transmorfemizacije i semantičke prilagodbe, nego i zbog razlika u razumijevanju kategorije roda te značaja određenosti prirodnog roda.

Ključne riječi: anglicizmi, prilagodba, rod, semantička, morfološka.

1. Uvod

Engleski jezik zasigurno ima nesporan značaj na globalnoj svjetskoj sceni kroz svoju upotrebu kao lingua franca i ulogu jezika globalizacije (Crystal, 2003; Čedić, 2008). Npr. Crystal (2003) smatra engleski globalnim svjetskim jezikom kojim se služi čak četvrtina svjetskog stanovništva, bilo da su tečni govornici ili imaju određeni nivo znanja engleskog jezika. Engleski jezik se također često smatra međunarodnim jezikom na polju međunarodne komunikacije (Prčić, 2019: 16), tehnologije (Čedić, 2008, p. 23) te drugih bliskih oblasti. Naravno, neizbježno je da je na taj način ostvario i veliki utjecaj na druge jezika sa kojima

je u kontaktu. Npr. Prčić (2019, p. 57) govori o novom varijetetu srpskog jezika, tj. anglosrpskom, a Bugarski (2005: 124) ga smatra sve više za dodatni a ne isključivo strani jezik. Posljedično, strane riječi iz engleskog jezika su prisutne u brojnim drugim jezicima kroz ostvareni jezički kontakt. Ovakve strane riječi nazivamo anglicizmima a anglicizam je „svaka riječ preuzeta iz engleskog jezika koja označava neki predmet, ideju ili pojam kao sastavne dijelove engleske civilizacije”, i koja, što je bitno naglasiti, „ne mora biti engleskog porijekla, ali mora biti adaptirana prema sustavu engleskog jezika i integrirana u engleski vokabular” (Filipović, 1990: 17). Prčić (2019) pravi razliku između očiglednih, skrivenih i sirovih anglicizama, dok Filipović (1986: 193-194) koristi pojam pseudoanglicizmi ili sekundarni anglicizmi za anglicizme koji kao takvi ne postaje u engleskom ali su preuzeti kroz upravo engleski jezik kroz derivaciju, kompoziciju i elipsu.

Dakle, uzimajući u obzir ranije spomenuti opšti utjecaj engleskog jezika, ali i općenito mnogobrojne razloge preuzimanja stranih riječi, veliki broj anglicizama u B/H/S jeziku ne bi trebao biti iznenađujući. Npr. Šehović (2009) navodi nekoliko takvih razloga preuzimanja anglicizama naročito kada se radi o situacijama u kojima čak postoji domaći ekvivalent. Između ostalog, njeni primjeri uključuju uštedu prostora (u pismu) i vremena (u govoru), ali i već pomenuti opšti utjecaj engleskog jezika kroz obrazovanje i prisustvo u brojnim oblastima svakodnevnog života (Šehović, 2009: 130). Citirajući Ristić (2006: 150) Šehović (2009: 130) navodi kako “osobenost se ispoljava u tome što se jedinice ovog tipa ne uključuju u leksički sistem jezika primaoca da bi popunile njegove konceptualne praznine, nego da bi povećale broj njegovih leksičkih sredstava za individualnu emotivno – ekspresivnu i stilsku kreativnost u upotrebi jezika”. Upravo ovakvi razlozi čine posebno važnim i korisnim istraživanja anglicizama koji kroz proces prilagodbe i finalni oblik u jeziku primaocu mogu utjecati na taj jezik, naročito u oblastima gdje se ta dva jezika kontrastivno posebno razlikuju. Jedna takva oblast kada se radi o kontrastivnom poređenju B/H/S i engleskog jezika jeste upotreba rodno određenog jezika. Budući da se ova dva jezika razlikuju po pitanju razumijevanja i upotrebe kategorija roda, zanimljivo je vidjeti da li je i kakav utjecaj priliv imeničkih anglicizama sa odrednicom prirodnog roda (na osnovu spola) ostavio na B/H/S jezik. Naravno, fokus je na imenicama kao ne samo kao riječima koje nose gramatičku kategoriju roda u B/H/S, nego ujedno i najčešćoj vrsti riječi kada se radi o posuđenicama (75%) (Filipović, 1986: 127).

Generalno gledajući, rađene su brojne analize anglicizama u različitim svjetskim jezicima i to po različitim osnovama. Npr. anglicizmi su analizirani po pitanju učestalosti i žanrova u kojima se koriste, po nivoima prilagodbe u jeziku

primaocu, razlozima i etimologiji preuzimanja, itd. Kada se radi o kontaktu engleskog i bosanskog jezika, postojeće studije su se također bavile sličnim pitanjima i temama sa opažanjem da su anglicizmi naizgled manje istraženi u našem jeziku u odnosu na druge regionalne jezike. Tako npr. u hrvatskom i srpskom jeziku imamo više rječnika anglicizama u poređenju sa bosanskim. Postojeće analize anglicizama u B/H/S jeziku su se najčešće fokusirale na određeni registar i vrstu tekstova npr. poslovni registar (Ribo i Dubravac, 2021), a postoje i radovi o mjestu i funkciji anglicizama u bosanskom jeziku (Šehović, 2009: 122-138; Šehović, 2019).

2. Kategorija roda

Kada govorimo o rodu i jeziku bitno je da naglasimo različite kategorije pojma rod. U smislu općeg razumijevanja riječi rod ona podrazumijeva “sociološku kategoriju koja se odnosi na činjenicu da osobe rođene kao muškarci ili žene u svojim kulturama i društvima odrastaju shodno obrascima društva koji su podložni promjenama” (Savić et al, 2009, p. 7). U lingvističkom smislu, rod predstavlja samo jednu od brojnih gramatičkih kategorija kojima su opisane vrste riječi. Kao što je ranije spomenuto, jezici koji su predmet ovog rada, B/H/S i engleski, se razlikuju u smislu razumijevanja i korištenja pojma roda.

U B/H/S jeziku pravimo razliku između prirodnog i gramatičkog roda. Za potrebe ovog rada od interesa su naravno obje kategorije budući da je fokus na odrednicama prirodne kategorije, a gramatička se naravno obrađuje u smislu analize procesa prilagodbe, naročito na morfološkom nivou. Imenice u bosanskom jeziku se odlikuju gramatičkom kategorijom roda prema kojoj se one slažu sa pridjevskim riječima, a često i glagolima i, prema tome, razlikujemo imenice muškog roda (za bića muškog spola), ženskog roda (za bića ženskog spola) i srednjeg roda (gdje rod nije bitan ili karakteristike spola nisu uočljive) (Jahić - Halilović – Palić, 2000, str. 188). Istovremeno, imenice mogu imati i prirodni rod kao leksičku kategoriju isključivo na osnovu spola pa tako imamo muški i ženski prirodni rod. U bosanskom jeziku imenice koje označavaju osobe mogu da dobiju odliku roda u ovisnosti na koji spol se odnose, npr.: učitelj - učiteljica, ili gospodin - dama. U ovakvim situacijama se često dešava da se muški oblik imenice koristi kao generični oblik tj. označava i pripadnice ženskog roda npr. *“Ona radi kao učitelj u osnovnoj školi.”* Nikolić (1954: 150) upozorava na ovaj problem u situacijama gdje se radi o nazivima zanimanja, naročito onim novijim zanimanjima koja nisu “tipična” za žene pa dolazi do nedoumica u

odabiru naziva. U tom kontekstu je zanimljivo vidjeti i koji utjecaj engleski kroz anglicizme i neologizme ostavlja na B/H/S jezik naročito znajući da se kategorije roda između ova dva jezika znatno razlikuju. Naravno, izuzev imenica, ostale vrste riječi u bosanskom će imati isključivo kategoriju gramatičkog roda (Jahić – Halilović – Palić, 2000: 189). U B/H/S jeziku možemo imati primjere imenice kod kojih se gramatički i prirodni rod ne slažu (npr. riječ *rukovodilac* je muškog gramatičkog roda, a imenuje bića i muškog i ženskog spola) (Jahić – Halilović – Palić, 2000: 190). S druge strane, prirodni rod se zasniva na razlikovanju bića po prirodnom spolu i sam prirodni rod će imati odlike i gramatičkog roda ali ne i obratno (Filipović, 1996). U engleskom jeziku, prije svega, nailazimo na kategoriju prirodnog roda tj. na imenice koje označavaju muške osobe i muškog su prirodnog roda, ženske osobe i ženskog su prirodnog roda, te imenice koje označavaju stvari, predmete, pojave itd. i srednjeg su roda (Filipović, 1996). Adaptacija gramatičkih kategorija, između ostalog i kategorije roda, je usko povezana sa procesom transmorfemizacije jer se jezik davaoca i primaoca tj. u našem slučaju B/H/S i engleski dosta razlikuju i ova razlika između prirodno-gramatičkog roda u B/H/S i prirodnog u engleskom se također mora razmotriti tijekom analize procesa prilagodbe.

Tako npr. u B/H/S jeziku dolazi do imeničke mocijske tvorbe (Barić, 1987: 10). To se vidi na analiziranim primjerima anglicizama pa se u ovom smislu, najčešće, anglicizmi koji označavaju osobe muškog roda slažu sa oblikom modela: gangster > *gangster*, dok brojni anglicizmi koji označavaju osobe ženskog roda zahtijevaju dodavanje ženskog sufiksa na oblik imenice za osobe muškog roda kako bi se dobio konačni oblik: rekorder > *rekorderka*, farmer > *farmerica*. Dakle, imenice ženskog roda treba da prođu kroz potpunu adaptaciju za razliku od kompromisne koja je često dovoljna za imenice muškog roda (*dizajner* i *dizajnerica*, *haker* i *hakerica*, *huligan* i *huliganka*). Zanimljivo je da je u *Rječniku anglicizama* u bosanskom jeziku (Čedić, 2008), bilo 38 ovakvih parova dok su sve ostale riječi koje se mogu istovremeno odnositi na osobe muškog i ženskog prirodnog roda, imale odlike muškog gramatičkog roda. Čak imenice koje se direktno odnose na prirodni ženski rod u engleskom, npr. one sa nastavkom -ess ili pojedine koje završavaju na suglasnik, u B/H/S i dalje dobijaju nastavak -a npr. *hostess* > *hostesa*, *girl* > *gerla*. Naravno, budući da imenice u engleskom nemaju odrednicu gramatičkog roda, one u procesu prilagodbe se poistovjećuju sa nekim od tri vrste gramatičkog roda u B/H/S. Ovdje dolazi do izražaja ono što Filipović (1986: 130; 1999: 38) naziva tendencijom muškog roda budući da npr. takve imenice koje završavaju na suglasnik, obično u B/H/S imaju muški rod i često i ne zahtijevaju dodatnu prilagodbu u tom smislu (*boss* > *bos*, *skaut* > *skaut*).

Samo pitanje problematike upotrebe odgovarajućih imenica sa odrednicom prirodnog roda je već duže vrijeme od interesa pa tako npr. Babić (1979) u članku "Kako se kaže kad je žena sudac?" navodi da je potrebno koristiti imenice „muškoga roda za muškarce i ženskoga za žene“. Barić (1987: 15) pominje opću upotrebu imenica muškog roda za označavanje oba spola u općim ili neutralnim upotrebnim situacijama gdje su takve imenice neutralizirane u odnosu na rod (npr. na vratima *direktor* što upućuje na samu funkciju). Zapravo, Barić (1987) čak navodi dvije različite vrste situacija ovisno o kojima bi se upotrebljavale imenice koje označavaju, u tom konkretnom slučaju, zanimanje, a to su: opća ili neutralna situacija gdje je moguće koristiti imenicu muškog oblika jer spol nije bitan, i pojedinačna ili konkretna situacija gdje je značenjem spol bitan pa se tako i treba koristiti odgovarajući mocijski parnjak.

Najčešće direktno od muških oblika kroz imeničku mocijsku tvorbu (Barić, 1987: 10) dobijamo ženske oblike imenica i tako dobijamo tvorbene mocijske parnjake (npr. *kanuist* i *kanuistica*) pa se javlja i termin 'movirani femininum'. Barić (1987: 11-12) navodi niz mocijskih sufiksa kojima se ova tvorba provodi i to: - *ica*, - *ka*, - *inja*, - *kinja*, - *ača*, - *a*, - *lja*, - *ulja*, ali naglašava i da nemaju sve imenice svoj mocijski parnjak iz npr. "povijesno-tradicionalnih" razloga gdje daje primjer riječi *dadilja*, koja se kod nas kao anglicizam prvenstveno pojavljuje u obliku *bejbister*.

3. Proces prilagodbe

Prilagodba anglicizama na različitim nivoima (npr. fonološki, morfološki, semantički) se može podijeliti na primarnu i sekundarnu adaptaciju, po kronologiji i kvaliteti (Filipović, 1986: 60-64). Po toj podjeli primarna prilagodba se dešava tijekom procesa preuzimanja anglicizma u jezik primaoc dok se sekundarna prilagodba dešava nakon što je anglicizam postao dio jezika primaoca tj. u ovom konkretnom slučaju dio B/H/S jezika. Potrebno je još naglasiti da redosljed i vrsta prilagodbe nisu uvijek isti pa je moguće imati primjera koji ne dođu do stepena potpune adaptacije ili preskoče neki stepen npr. kompromisnu transmorfemizaciju (*kayaker** - *kajakaš*). Bitno je napomenuti da postoje i različiti predloženi modeli prilagodbe posuđenica ali da se za potrebe ovog rada koristila Filipovićeve klasifikacija i terminologija. U smislu detaljnije analize pseudoanglicizama koristila se, ponovo, Filipovićeve kategorizacija (1986; 1990) prema kojoj se navode tri načina tvorbe pseudoanglicizama i to: kompozicija, derivacija i elipsa. Prema toj kategorizaciji (Filipović, 1986), pri

procesu kompozicije nailazimo na pseudoanglicizme koji su sastavljeni od riječi iz engleskog i dodatka -man, npr. *golman*. Procesom derivacije se na englesku riječ dodaje, najčešće, nastavak -er, pa tako dobijamo primjer poput riječi *darker*, i konačno, kroz proces elipse, ispušta se sufiks -ing, ili jedan element engleskog izraza npr. *poker player* > *poker* > *pokeraš*. Iz ovog primjera je vidljivo da se elipsa dalje kombinuje sa različitim procesima tvorbe npr. suspdstitucijom i adicijom. Ovakvu interpretaciju elipse i njene uloge u procesu tvorbe anglicizama je predstavio Fabijanić (2010).

3.1. Morfološka prilagodba

Prema Filipoviću (1986: 117-119; 1990: 41), proces morfološke prilagodbe se odvija kroz tri nivoa i to: nultu/slobodnu, kompromisnu i potpunu transmorfemizaciju. Nulta transmorfemizacija podrazumijeva preuzimanje engleskih riječi u obliku slobodnog morfema modela sa vezanim nultim morfemom čime su u konačnici model i replika isti (npr. *fan*, *boss*). Nulta transmorfemizacija znači da je u jeziku primaocu, tj. u našem slučaju u B/H/S jeziku, preuzet slobodni morfem bez vezanog morfema. Tada, naravno, nema potrebe ili mogućnosti za daljom prilagodbom npr. *friend* > *frend*.

Kompromisna transmorfemizacija podrazumijeva preuzimanje imenica u obliku slobodnog morfema i vezanog morfema koji nije u skladu sa B/H/S jezikom. Te imenice se mogu prilagoditi našem jeziku na drugim nivoima, npr. ortografskom ili fonološkom nivou, ali ne prate morfološka pravila tvorbe B/H/S jezika (npr. *fighter* > *fajter*, *dealer* > *diler*). Dakle, kompromisna transmorfemizacija znači da je preuzet i vezani morfem iz jezika davaoca, tj. u ovom slučaju engleskog jezika, a on naravno nije u skladu sa morfološkim pravilima B/H/S jezika (npr. *menadžer*). Naredni, tj. treći stepen transmorfemizacije se naziva potpunom transmorfemizacijom te podrazumijeva i prilagodbu preuzetog engleskog sufiksa tj. njegovu zamjenu odgovarajućom B/H/S inačicom tvorbenog nastavka (npr. *boxer* > *bokser* > *boksač*, *weekender* > *vikendaš*, *racketeer* > *reketar* > *reketas*). Za ovakve riječi kažemo da su se u potpunosti integrisale u jeziku primaocu tj. B/H/S jeziku.

Budući da u engleskom jeziku imamo dosta imenica koje se sastoje od slobodnog morfema i vezanog nultog morfema, te imenica koje se sastoje od kombinacije slobodnog morfema i sufiksa, zanimljivo je vidjeti kako će se realizovati proces prilagodbe uzimajući u obzir da u B/H/S imamo nastavke za imenice po osnovu njihova broja, roda i padeža. Prilagodba po pitanju roda je

posebno zanimljiva budući da je potrebno promijeniti prirodni rod modela u gramatički rod njegove replike u B/H/S (Filipović, 1990, str. 34).

Dakle, proces morfološke prilagodbe uključuje i prilagodbu po pitanju roda budući da je rod jedna od morfoloških kategorija imenica kao vrste riječi. Riječi koje u engleskom završavaju na suglasnike ili -o, -i, -u nastavke u B/H/S najčešće dobijaju gramatičku kategoriju muškog roda (*fan, bek, dendi*) ali moguć je i ženski rod (*girl > gerla, stewardess > stjuardesa*). Za tvorbu gramatičke kategorije ženskog roda, najčešće se dodaju različiti B/H/S nastavci (npr. -a, -ica, -ka, -kinja), na osnovni oblik preuzet iz engleskog (npr. *stjuardes > stjuardesa, friend > friendica, finišer > finišerka, skaut > skautkinja*). Kao što je ranije pomenuto, ovo pokazuje da je prilagodba odrednica muškog roda jednostavnija tj. često se odvija na nivou nulte ili kompromisne adaptacije u poređenju na potpunu.

Zanimljivo je da Filipović (1990: 33) upozorava na ovo tj. navodi da su primjeri potpune transmorfemizacije nešto rjeđi budući da su preuzeti anglicizmi najčešće (donekle) neprilagođeni. U smislu ranije pomenute tendencije muškog roda, Filipović (1986: 106) također navodi za primjer ruski jezik i veliki broj ruskih anglicizama koji završavaju na suglasnik a koji “u većem su dijelu muškog roda, a u daleko manjem ženskog roda”. Dakle, dok se u engleskom jako često koristi isti oblik imenice za osobe i muškog i ženskog prirodnog roda, zanimljivo je vidjeti gdje je preuzeti oblik zadržao neutralnu formu a gdje je izvršena dalja prilagodba da se iskaže i kategorija roda. Naročito u smislu ranije pomenutih pitanja korištenja odgovarajućeg rodno (ne)osjetljivog jezika.

3.2. Semantička prilagodba

Proces semantičke prilagodbe anglicizama Filipović (1986, str. 158-160) je predstavio kroz nultu, primarnu i sekundarnu adaptaciju. Te semantičke promjene mogu biti u obliku: suženja ili proširenja značenja ili broja modela, elipse, promjene imena i vlastitih imena u apelative, pejorizacije i metafore (Filipović, 1986: 110).

Nulta semantička ekstenzija podrazumijeva preuzimanje jedinog, ili svih, značenja modela tj. ne dolazi do bilo kakve promjene značenja modela i replike (npr. *biznismen, bejbisiter*). Na nivou primarne adaptacije također imamo i suženje značenja koje podrazumijeva preuzimanje manjeg broja ili polja značenja od značenja dostupnih u engleskom (npr. *kamper, mikser*). Proširenje značenja, na nivou sekundarne adaptacije, zahtijeva anglicizam koji je u potpunosti prilagođen jeziku primaocu i koji omogućava da ta replika ima

šire ili brojnije značenje od modela (npr. *rendžer*). Ovakve promjene više nemaju veze sa engleskim i samim modelom nego se promjene dešavaju dalje u jeziku primaocu i shodno njegovim pravilima tvorbe.

4. Metodologija

Kao izvor korpusnih primjera koristio se *Rječnik anglicizama u bosanskom jeziku* autora Ibrahima Čedića iz 2008. godine. Prvo su izdvojeni svi primjeri imeničkih anglicizama sa odrednicom muškog i ženskog prirodnog roda tj. oni imenički anglicizmi iza kojih stoje živa bića muškog ili ženskog spola. Nakon toga, svi primjeri su upoređeni i sa dva dodatna rječnika stranih riječi (Anić, Klaić, i Domović, 2002; Klajn, i Šipka, 2006) i za finalni korpus su razmatrani samo oni primjeri koji su pored Rječnika anglicizama bosanskog jezika (Čedić, 2008), bili prisutni u barem jednom od druga dva pomenuta rječnika stranih riječi.

Nakon što je određen sami korpus, svi primjeri su analizirani po osnovu morfološke i semantičke prilagodbe. Kada se radi o morfološkoj prilagodbi, primjeri su analizirani prema nivou transmorfemizacije i svrstani u nultu/slobodnu, kompromisnu i potpunu transmorfemizaciju. Za semantičku prilagodbu, svi primjeri su analizirani prema nivou semantičke adaptacije i klasifikovani kao primjeri primarne ili sekundarne adaptacije. U grupi primarne adaptacije napravljena je razlika između identičnih značenjskih oblika (nulte semantičke ekstenzije) i suženja značenja dok se u sekundarnoj adaptaciji radilo o primjerima proširenja značenja. Za klasifikaciju prema nivoima morfološke i semantičke prilagodbe korištene su odrednice i stepeni podjela koje je predložio Rudolf Filipović u djelu *Teorija jezika u kontaktu* (1986). Za ove analize, u smislu potvrde značenja i oblika u jeziku izvorniku koristio se i rječnik engleskog jezika i to: Collins dictionary of the English Language <https://www.collinsdictionary.com/>, te Cambridge Dictionary of the English Language <http://dictionary.cambridge.org/>. Na ovaj način, zabilježena su sva značenja i oblici imenica koje su predmet rada. Svi rezultati su zatim statistički obrađeni tako što su procentualno utvrđene tačne brojke ranije navedenih primjera a rezultati su zatim prikazani tabelarno. Primjeri anglicizama su analizirani i prema odlici prirodnog roda (na osnovu spola), te su izdvojeni anglicizmi koji se odnose isključivo na žene, isključivo na muškarce, i generični oblici koji mogu biti korišteni za oba prirodna roda. Također su prebrojani i dvostruki mocijski parovi (npr. *skaut* i *skautkinja*). Ukupno je semantički analizirano 170 anglicizama, a morfološki i 38 dodatnih mocijskih parnjaka, i dva dvostruka oblika (*mis*, *misica*, *džezzer*, *džezista*) što je

rezultiralo sa 210 oblika anglicizama koji su analizirani na morfološkom nivou. Razlog za semantičku analizu bez dodatnog primjera mocijskog parnjaka je to što je većina njih u *Rječniku anglicizama u bosanskom jeziku* (Čedić, 2008), opisana upućivanjem na odrednicu muškog roda ili izmjenom opisne riječi u smislu muškarac – žena.

5. Rezultati analize

Od ukupno analiziranih 210 primjera anglicizama, gotovo pola njih, tačnije 43,33% su primjeri kompromisne adaptacije kao što je vidljivo iz Tabele 1. U smislu pitanja roda, zanimljivo je zabilježiti da je od 38 mocijskih parnjaka čak u 24 slučaja parnjak muškog roda nastao nultom ili kompromisnom transmorfemizacijom, dok je, naravno, za sve parnjake ženskog roda bila potrebna potpuna prilagodba tj. dodat je nastavak na postojeći oblik muškog roda (npr. *roker* i *rokerica*, *pokeraš* i *pokerašica*, *tinejdžer* i *tinejdžerica*).

Kroz potpunu adaptaciju su prošla 73 primjera tj. 34,76%. Tu su, naravno, najčešće bili primjeri imenica sa odrednicom ženskog prirodnog roda (npr. *huliganka*, *hakerica*) ali je bilo i primjera imenica sa odrednicom muškog roda, iako očekivano manje (npr. *torijevac*).

Konačno, kroz nultu/slobodnu adaptaciju je prošlo najmanje primjera, tačnije 46 primjera tj. 21,90% kao što Tabela 1 pokazuje. Neki od tih primjera su *lord*, *dendi*, *lejdi*, *snob*, *stjuard*. Ovo su primjeri gdje nije bilo potrebe za daljom prilagodbom osnovnog nominativnog oblika same imenice.

Morfološka prilagodba		
Vrsta prilagodbe	Broj anglicizama	Procenat anglicizama
Kompromisna adaptacija	91	43,33%
Potpuna adaptacija	73	34,76%
Nulta adaptacija	46	21,90%
Ukupno	210	100%

Tabela 1. Morfološka prilagodba analiziranih anglicizama.

Kada se radi o analizi semantičke prilagodbe, rezultati su vidljivi u Tabeli 2. Najviše primjera je prošlo kroz nultu semantičku ekstenziju tj. radi se o primjerima anglicizama koji su preuzeli sva značenja izvornih modela. Budući da se imenice sa odrednicom prirodnog roda obično koriste za određivanje

zanimanja, pripadnosti raznim grupama, i slično, rezultat prikazan u Tabeli 2 koji pokazuje da je tačno 70% analiziranih anglicizama prošlo kroz spomenutu nultu semantičku ekstenziju, i nije u potpunosti neočekivan. Tu nailazimo na primjere poput riječi: *barmen, diler, džentlmen, tinejdžerica* itd., koji u potpunosti preuzimaju sva značenja prema broju i polju iz engleskog jezika. Kao primjer navodimo riječ *tinejdžer* za koju je u *Rječniku anglicizama u bosanskom jeziku* (Čedić, 2008) dat sljedeći opis: “dječak, mladić ili djevojčica, djevojka u uzrastu od 13 do 19 godina; pubertetlija”. U Cambridge rječniku engleskog jezika, opis je gotovo identičan: “a young person between 13 and 19 years old” (Cambridge, n.d.).

Semantička prilagodba		
Vrsta prilagodbe	Broj anglicizama	Procenat anglicizama
Nulta semantička ekstenzija	119	70,00%
Proširenje	3	1,76%
Suženje	23	13,53%
Pseudoanglicizmi	26	14,71%
Ukupno	170	100.00%

Tabela 2. Semantička prilagodba analiziranih anglicizama.

Nadalje, kao što je vidljivo iz Tabele 2, drugo mjesto zauzimaju promjene semantičkog broja i polja, tj. značenja, sa 13,53% za suženje značenja i 1,76% za proširenje značenja. Npr. u slučaju suženja, anglicizam *mikser* se spominje u značenju “kelner koji miješa pića; aparat za miješanje u domaćinstvu; mješalica za beton” (Čedić, 2008), dok su u Collins rječniku za riječ *mixer* su ponuđena i dodatna značenja i to:

“a person considered in relation to his or her ability to mix socially; a person who creates trouble for others; a drink such as ginger ale, fruit juice, etc, used in preparing cocktails; device in which two or more input signals are combined to give a single output signal; short for sound mixer, vision mixer” (Collins, n.d).

Drugi primjer je riječ *caddie/keci* za koju je dat opis: “u igri golfa posluživač koji nosi štapove i ostali pribor, koji daje savjete igraču oko izbora štapova i igre uopće” (Čedić, 2008), dok se u Collins rječniku navode i dodatna značenja: “a person who runs errands, does odd jobs, etc.; any rigidly structured, wheeled device for carrying or moving around heavy objects - a luggage caddie” (Collins,

n.d.). Suprotno tome, u slučaju proširenja značenja, npr. anglicizam *porter* se spominje u značenju i vlasnika vrijednosnih papira (Čedić, 2008) što u engleskom nije slučaj jer se ni u jednom od tri rječnika engleskog jezika nije naišlo na to značenje.

Na kraju, u 14,71% slučajeva tj. kod ukupno 26 primjera kao što se može vidjeti iz Tabele 2, nailazimo i na primjere pseudoanglicizama npr. od *poker player* dobijamo kroz elipsu i adiciju izraz *pokeraš*. Na ovaj način dobijamo riječi koje su nastale utjecajem engleskog ali u tom obliku i značenju u engleskom ne postaje, poput ovog primjera iz korpusa, npr. *darker* - pripadnik stila oblačenja u kojem prevladava crna boja; osoba sa pesimističkim, mračnim, crnim pogledom na život (Čedić, 2008).

Kada se radi o imenicama sa isključivo odrednicom ženskog prirodnog roda, tih primjera je bilo 49, npr. *hostesa, lejdi, mis*, itd. Bilo je i 57 primjera isključivo sa odrednicom muškog prirodnog roda npr. *mister, lord, gentleman*, itd. Svi ostali primjeri su bili primjerci neutralnih oblika koji su u našem jeziku većinski preuzeli odrednice muškog gramatičkog roda dok su primjeri prilagođeni ženskom gramatičkom rodu bili dosta rjeđi čime se potvrđuje ranije zapažanje tendencije muškog roda (Filipović, 1986, str. 130). Zanimljivo je i da je bilo ukupno osamnaest primjera sa odrednicom elementa muškog roda u samom leksemu u odnosu na pet takvih primjera za ženski rod (npr. *biznisMEN, superMEN, barMEN, frontMEN, šouMEN, plejBOJ vs. go go GIRL/gerla, pin up GIRL, cover GIRL, call GIRL, i GIRL/gerla*). Također, od tih datih primjera, izuzev primjera *girl/gerla*, svi preostali primjeri koji se odnose na ženski rod su upućivali na izgled i/ili seksualnost djevojaka i žena dok su muški primjeri upućivali na snagu, moć, položaj i slično (*call girl*, ili *pin up girl* u odnosu na *supermen*, ili *šoumen*).

6. Zaključak

Istraživanje anglicizama u B/H/S jeziku sa stanovišta njihove morfološke i semantičke prilagodbe, a naročito u kontekstu kategorije koja se izuzetno kontrastivno razlikuje, mali je doprinos oblasti istraživanja stranih riječi našeg jezika, ali i istraživanja odnosa jezika i roda općenito. Fokus na anglicizme u B/H/S jeziku, uzimajući u obzir da se isti znatno razlikuje u odnosu na engleski jezik prema shvatanju i upotrebi kategorije roda, omogućava nam bolje razumijevanje procesa morfološke i semantičke adaptacije, mocijske tvorbe, tendencije muškog roda i drugih bitnih pitanja. Rezultati, bez sumnje, pokazuju

kako se generično korištenje imenica sa odrednicom prirodnog muškog roda nerijetko prenosi i u B/H/S, i da kao takvo zahtijeva kompromisnu ili nultu prilagodbu. Sa druge strane, imenice sa odrednicom ženskog prirodnog roda najčešće zahtijevaju potpunu prilagodbu uzimajući u obzir da se i većinski tvore od njihovih muških parnjaka. Naravno, to dovodi do situacija gdje su imenice sa sadržajnom leksičkom odrednicom muškog roda, i imenice sa isključivo odrednicom muškog prirodnog roda, češće u odnosu na takve primjere imenica ženskog prirodnog roda. Kada se radi o semantičkoj prilagodbi, imenice sa odrednicom prirodnog roda najčešće preuzimaju sva značenja njihovih modela, dok u određenim slučajevima dolazi do smanjenja polja ili broja značenja, odnosno, još rjeđe, njihovog proširenja. Također, često se nailazi i na primjere pseudoanglicizama. U tom smislu semantičke prilagodbe ostavlja se prostor za buduću analizu imenica sa odrednicom prirodnog roda u smislu pozitivnog ili negativnog polariteta ili domena njihovog značenja (npr. moći, izgleda, itd.).

ANALYSIS OF MORPHOLOGICAL AND SEMANTIC ADAPTATION OF NOUN ANGLICISMS DENOTING NATURAL GENDER IN B/C/S LANGUAGE

ABSTRACT

The paper focuses on morphological and semantic adaptation of noun anglicisms denoting natural gender. The analysis was performed on the anglicism examples denoting natural gender from the Dictionary of anglicisms by Ibrahim Cedic (2008). Morphological adaptation was analysed in terms of zero, compromise and complete thansmorphemization. Semantic adaptation was analysed in terms of primary and secondary adaptation. The results indicate a need for further research and understanding of contrastive differences between the English and B/C/S language in terms of gendered language use, and, within that, the way anglicisms contribute to it. The analysis is of immense significance not only due to the better understanding of the process and levels of morphological and semantic adaptation but also the differences in understanding of gender category, and the importance of natural gender denotation.

Key words: anglicisms, adaptation, gender, semantic, morphological.

Literatura:

- Anić, S., Klaić, N., i Domović, Z. (2002). *Rječnik stranih riječi: Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze*. Zagreb: Sani-plus.
- Babić, S. (1979). "Kako se kaže kad je sudac žena?". *Jezik*, 27 (2-3), 86-87.
- Barić, E. (1987). "Mocijski parnjaci i njihova upotreba". *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 13 (1), 9-18.
- Bugarški, R. (2005). "Pol i rod u jeziku". *Forum Bosnae* 34: 184–94.
- Cambridge Dictionary. (2022). [online] In *Cambridge dictionary*. Retrieved April-May, 2022, from <<http://dictionary.cambridge.org/>>.
- Collins English dictionary. (2022). [online] In *Collins dictionary*. Retrieved April-May, 2022. from <<http://www.collinsdictionary.com/english/>>.
- Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. Cambridge University Press, New York.
- Čedić, I. (2008). *Rječnik anglicizama u bosanskom jeziku*. Institut za jezik u Sarajevu.
- Fabijanić, I. (2010). "Reinterpretacija elipse u formiranju anglicizama". *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 36(2), 251-273.
- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu*. JAZU. Školska knjiga, Zagreb.
- Filipović, R. (1990). *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Filipović, R., i Menac, A. (1996). "Semantička adaptacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena". *Croatica*, 26 (42-43-44), 111-124.
- Filipović, R., Menac, A., i dr. (1999). "Transmorfemizacija modela šest europskih jezika u hrvatskom". *Filologija*, 33, 15-54.
- Jahić, Dž., Halilović, S., i Palić, I. (2000). *Gramatika bosanskoga jezika*. Dom štampe.
- Klajn, I., i Šipka, M. (2006). *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Beograd. Prometej.
- Nikolić, S. (1954). "Oblici imena i zvanja". *Naš jezik, nova serija* 5/6. (1954/1955). 148–152.
- Prčić, T. (2019). *Engleski u srpskom*. Filozofski fakultet, Novi Sad. online edition.
- Ribo, R., i Dubravac, V. (2021). "The influence of the English Language on BCS with the focus on the business register". *MAP Education and Humanities*, 1(1), 20–27.
- Ristić, S. (2006). *Raslojenost leksike srpskog jezika i leksička norma*. Institut za srpski jezik SANU. Beograd.
- Savić, S. i dr. (2009). *Rod i jezik*. Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja. Novi Sad.

ĐELALUDINA ŠUKALIĆ: ANALIZA MORFOLOŠKE I SEMANTIČKE PRILAGODBE IMENIČKIH
ANGLICIZAMA SA ODREDNICOM PRIRODNOG RODA U B/H/S JEZIKU

- Šehović, A. (2009). "Mjesto i funkcija anglicizama u savremenom bosanskom jeziku: povećana upotreba anglicizama u štampi". *Pismo*, VII/1, Sarajevo, str. 122–138.
- Šehović, A. (2019). "Anglicizmi : motivatori u tvorbi glagolskih izvedenica u savremenom bosanskom jeziku". *Bosanskohercegovački slavistički kongres*. 2(1), pp. 229–242.